

VEREENIGING
TER BEOEFFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1883—1884.

*Vergadering van Donderdag, 28 Februari 1884, des avonds
ten half acht ure.*

Aan de orde is de ballotage van nieuwe leden.

De Voorzitter verzoekt de heeren van der Garden en Pop het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat tot nieuwe leden met algemeene stemmen worden aangenomen de heeren: Jhr. J. C. van der Wijck, Kapitein der Infanterie N.-I. leger te 's-Gravenhage; Mr. A. Kerdijk, Algemeen Secretaris der Maatschappij tot Nut van het Algemeen te Amsterdam; H. W. Fischer, 2e Luitenant der Genie N.-I. leger te Breda; H. F. C. Baron van Omphal Mulert, 2e Luitenant der Infanterie te Delft; J. H. Bachiene, Kapitein der Infanterie en G. A. Meindersma, 1e Luitenant der Infanterie, beiden te Haarlem; C. M. J. van den Heuvel Rijnders, 1e Luitenant der Infanterie te Leeuwarden; J. P. L. Niesten, 2e Luitenant der Infanterie te Maastricht; E. J. Gelderman, Ritmeester der Cavalerie en H. E. Ort, 2e Luitenant der Cavalerie, beiden te Zutphen.

Voorts de heeren: J. Bartelds, Kapitein; M. W. C. van den Brandeler, 1e Luitenant-Adjutant; J. J. P. Buhlman, 1e Luitenant; P. L. A. Collard, 1e Luitenant-Adjutant; J. C. J. Le

Cocq d'Armandville, 1e Luitenant; L. van der Hout, Kapitein; A. B. B. Jansen, 2e Luitenant; W. P. G. Klencke, Kapitein; E. G. O. Lange, 2e Luitenant; D. W. F. van Langen, 1e Luitenant; J. H. Reurts, 1e Luitenant; W. C. van den Vrijhoef, 1e Luitenant; P. Wiersma, 1ste Luitenant; allen van de Infanterie van het Ned.-Indisch leger.

De VOORZITTER dankt de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak en zegt dat de aanstaande vergadering, aanvankelijk belegd tegen 19 Maart, wegens het samenvallen van dien datum met een Diligentia-concert, door het bestuur acht dagen is uitgesteld en nu bepaald is op 26 Maart.

Aan de orde is thans de voordracht van den heer C. BOSSCHER, gepensionneerd Ned.-Indisch hoofdambtenaar, ter bespreking, met het oog op *Nederlandsch-Indië* van de volgende punten:

1°. *Hoe moeten, tijdens den staat van oorlog en beleg, de justitie en politie worden uitgeoefend, en welke macht dient de hoogste militaire autoriteit tijdens den staat van oorlog en beleg te bezitten.*

2°. *Hoe moet na opheffing van den oorlogstoestand, het bestuur over de veroverde of onderworpen landschappen, worden ingericht en uitgeoefend.*

3°. *Wanneer kan het tijdstip, tot invoering of herstel van het burgerlijk bestuur, geacht worden aangebroken te zijn.*

De heer BOSSCHER:

Mijne heeren! Toen ik in de 2^e helft des vorigen jaars, door den geachten secretaris dezer vereeniging, namens haar bestuur, werd uitgenoodigd eene spreekbeurt in uw midden te vervullen — een onderwerp ter mijner keuze bij u in te leiden — gevoelde ik mij door die onderscheiding ten hoogste vereerd, en, medegesleept door die gewaarwording, verklaarde ik mij terstond bereid aan die uitnoodiging te voldoen.

Nu ik echter gereed sta om voor u op te treden, bevangt mij een zekere schroom, en dringt de vraag zich aan mij op of ik, leek op het gebied der krijgswetenschap, wel op dit spreekgestoelte te huis behoor, en of het mij wel voegt het woord te voeren in dezen kring, waar onze aandacht zoo her-

haaldelijk werd geboeid, door de schoone en doorwrochte redevoeringen, die we te genieten kregen van mannen van buitengewoon talent, grondige wetenschap en groote zeggingskracht.

Ik vrees dan ook dat wanneer ik aan het einde mijner rede zal gekomen zijn, uw oordeel wezen zal, dat ik in vele opzichten bij hen, die vóór mij van hier het woord voerden, ben te kort geschoten, doch ik vlei mij dat de punten, die ik met het oog op N.-I., met u wensch te bespreken, en die ge nader vindt aangeduid op het gedrukte convocatie-billet voor dezen avond, in die mate uwe belangstelling verdient, dat gij het mij zult vergeven, dat ik daaraan mijne krachten heb gewijd, ook al voldoe ik niet geheel aan de eischen, die hier den spreker mogen gesteld worden.

Beschouwt dit beroep op uwe welwillendheid M. H. niet als eene eenvoudige plichtpleging, maar als een ernstig gemeend woord, dat mij van het hart moest, dat ik behoefte had uit te spreken.

In het Septembernummer van de Indische Gids, jaargang 1883, vinden wij van de hand van een zeer geacht militair schrijver eene aankondiging of zoo als hij het zelf noemt, een kort overzicht of verkorte inhoudsopgave van een opstel, getiteld: „de staat van oorlog en beleg in Indië”, dat achtereenvolgens reeds verschenen in eenige nummers van de jaargangen 1881 en 1883 van het Indisch militair Tijdschrift, door den schrijver in een bundel werd te zamen gebracht en afzonderlijk verkrijgbaar gesteld.

De lezing van de aankondiging dezer verhandeling, met een afzonderlijk woord van waardeering door een zoo bevoegd beoordeelaar, boezemde mij den lust in met het geschrift zelf kennis te maken; en gaarne erken ik dat ik het met onverdeeld genoegen, dikwerf met bewondering om de meesterlijke wijze waarop de schrijver zijn onderwerp behandelt, heb gelezen al kon ik mij niet in alle opzichten met zijne denkbeelden vereenigen.

Ik mag veronderstellen dat deze merkwaardige studie bij de meesten uwer bekend is. Voor zoover dit echter niet het geval mocht zijn, vergun mij dan dat ik, aan de hand van den

referent in de Indische Gids, u met den rijken inhoud, in breede trekken doe kennis maken; want bij de behandeling van ons onderwerp zal ik dikwerf daarnaar moeten verwijzen.

Na er op gewezen te hebben, zegt de Referent, dat de Indische Regeering niet langer behoort te wachten, met de nitvaardiging van eene verordening, waarbij in geval van oorlog of opstand de werkkring en de rechten van de burgerlijke en militaire autoriteiten scherp worden afgebakend, gaat de schrijver in de eerste plaats na, wat dienaangaande bij de vaststelling van de verschillende Regeerings-Reglementen verhandeld is; uitvoerig is daarbij de wording van art. 43 van het thans vigeerende Regeerings-Reglement omschreven, en worden de leemten in dat artikel aangetoond.

In het tweede en derde hoofdstuk worden de in Nederland van kracht zijnde voorschriften, omtrent den staat van oorlog en beleg — en daaronder vooral de bekende instructie voor vesting- en fortcommandanten van den Minister van Oorlog Enderlein — medegedeeld en aan eene critiek onderworpen, even als de daarover in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in het zittingjaar 1875—76 gevoerde debatten.

Het vierde hoofdstuk bevat een overzicht van het krijgsrecht, zooals dat in Frankrijk en Britsch-Indië geregeld is; het vijfde geeft algemeene beschouwingen over de codificatie van dat recht in onze Koloniën. Hierbij worden de gevaren geschetst, die verbonden zijn aan den naijver tusschen het burgerlijk en militair gezag en „zoo licht opgewekt” waar de staatsrechtelijke verhoudingen onvolkomen zijn bepaald en dan ook in Indië meer stof vindende dan ergens elders.

De schrijver geeft verder in het zesde hoofdstuk een overzicht van de nieuwste en beste bepalingen, die ten aanzien van zijn onderwerp bestaan, n.l. de Duitsche, terwijl hij daarna overweegt, welke wijzigingen de Grondwet en het Regeerings-Reglement dienen te ondergaan; hoe tijdens den staat van oorlog en dien van beleg, de justitie en politie zullen behooren te worden uitgeoefend, en ook welke macht de hoogste militaire autoriteit in tijd van oorlog of beleg dient te bezitten.

Eindelijk wordt in het laatste gedeelte nagegaan welke be-

palingen, tot het zuiver administratief recht behoorende, voor het behandelde onderwerp de aandacht verdienen, en geeft de schrijver ten slotte een ontwerp van eene ordonnantie, betreffende de verklaring in staat van oorlog en van beleg van plaatsen en landstreken in Nederlandsch-Indië op al de voorafgaande beschouwingen gegrond."

Ik zeide straks dat ik bij de behandeling van ons onderwerp dikwerf naar de uitvoerige en aan bronnen-studie, rijke verhandeling zal moeten verwijzen — vooral echter zal dit het geval zijn bij de bespreking van het eerste punt. Hoe onzeker, tijdens den staat van oorlog en beleg, de justitie en politie worden uitgeoefend, en welke macht dient de hoogste militaire autoriteit tijdens den staat van oorlog en beleg te bezitten?

Omtrent den staat van oorlog en beleg bevat art. 43 van het reglement op het beleid der regeering in Ned-Indië de navolgende bepaling:

„Ingeval van oorlog of opstand, neemt de Gouverneur-Generaal de maatregelen, die hij in het belang van het Rijk en van Nederlandsch-Indië noodzakelijk acht, ook de zoodanigen, waartoe anders 's Konings machtiging vereischt wordt.

Bepaaldelijk heeft hij alsdan de macht om Nederlandsch-Indië, geheel of gedeeltelijk, in staat van oorlog of beleg te verklaren, wetten en bepalingen van het reglement te schorsen en autoriteiten tijdelijk op te heffen.

De Gouverneur-Generaal kan in bezittingen buiten Java en Madura de burgerlijke of militaire gezaghebbers machtigen, tot het nemen van voorloopige maatregelen van den bij dit artikel bedoelden aard."

Voor ons tegenwoordig doel schijnt het minder noodzakelijk en ook niet wenschelijk, den schrijver in het Indisch militair tijdschrift op den voet te volgen, waar hij de wordingsgeschiedenis van dit artikel beschrijft.

Niet noodzakelijk, omdat wij hier niet wenschen te redeneeren jure constituto maar de jure constituendum, niet om wat rechtens is, maar wat rechtens zou behooren te zijn, indien de Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië zich verplicht mocht zien, van

de bevoegdheid hem bij het aangehaalde artikel van het R. R. gegeven, gebruik te maken.

Niet wenschelijk, omdat wij door eene dergelijke breedvoerige behandeling, hoe leerzaam ook, verre het bestek zouden overschrijden ons voor dezen avond gesteld, en ik zou moeten vreezen zoodoende te veel van het geduld mijner hoorders te vergen.

Dat art. 43 van het R. R. hoogst onvolledig en te algemeen gesteld is, springt in het oog, terwijl het vrij wel in het onzekere laat, welke de gevolgen zullen zijn van den staat van oorlog of van beleg.

Deze leemten in de wet zijn niet toevallig. Zij zijn, volgens de eigen bekentenis van den Minister v. K. eenvoudig aan legislatief onvermogen toe te schrijven.

Bij zijn antwoord op de bedenkingen door den heer Elout van Soeterwoude, tegen dit artikel te berde gebracht, laat die Minister, de heer Pahud, zich volgender wijze uit:

„Door den afgevaardigde uit Gorinchem (den heer Elout van „Soeterwoude) is de bedenking geopperd dat de redactie van art. 46 „(thans 43) zoo als die thans luidt, niet voldoende is, omdat daar- „aan voorschriften ontbreken, ter voorkoming van willekeurige „uitvoering van de macht, welke hier wordt omschreven. Bij het „ontwerpen van dit artikel en ook later is bij herhaling on- „derzocht of hetgeen hier wordt voorgesteld aan vaste regelen „kon worden gebonden, maar men is gestuit op onoverkomelijke „zwarigheden”; bij die gelegenheid is gebleken, dat ook hier te lande de wetgeving op dit punt zoo onvolledig is, dat men tot dusver alleen van toepassing acht zekere bepalingen uit den tijd van de Fransche overheersching, en dat zelfs die bepalingen zoo onvoldoende zijn, dat daarvan voor de begeerde regeling niet wel gebruik te maken was. Wanneer men nu hier te lande nog geene duidelijke voorschriften heeft kunnen uitvaardigen om in de bedoelde gevallen tot richtsnoer te strekken, dan zal het wel niemand beyreemden, dat men in de samenstelling van algemeene verordeningen voor Indië, nopens dat onderwerp niet is geslaagd. Kan men mij doeltreffender voorschriften aan de hand doen, ik ben bereid daarvan terstond

een nuttig gebruik te maken, want ik ben met den geachten spreker van gevoelen dat dit punt regeling vordert.

Fraaie redeneering voorwaar! Een minister des Konings die verklaart dat een gewichtig onderwerp van Staatsrecht regeling eischt — maar tevens de erkenning moet afleggen buiten staat te zijn die regeling tot stand te brengen.

Geen wonder dan ook dat dit antwoord den heer Elout van Soeterwoude niet bevredigde; dit bleek uit zijn repliek.

„Ik erken, dat de regeling van den staat van zaken in tijden van oorlog en beleg hier te lande zeer gebrekkig is, en dat zij een deel uitmaakt van dat arsenaal van Fransche wetten, welker spoedige vervanging door Nederlandsche, door velen met verlangen wordt te gemoet gezien. Maar juist het bestaan van die gebrekkige regelen bij ons, en van betere in andere landen, toont de mogelijkheid aan van eene regeling. Hoe onvolledig die regelen ook waren, hetgeen ook bepaaldelijk is gebleken, na den Belgischen opstand, zoo waren toen toch de verschillende attributen eenigermate bepaald. Toen wist de opperbevelhebber van het leger en ieder bevelhebber eener vesting, welke zijne plichten en rechten waren. Ook ieder, die onder den bevelhebber van het leger of van eene vesting ressorteerde, wist waaraan zich te houden. Zulke regeling kan, verbeterd en gewijzigd naar de behoeften der Koloniën, bij algemeene verordening worden daargesteld, en daarmede behoorde niet gewacht te worden totdat de staat van oorlog of van beleg daar is.”

Volkomen juist . . ., maar thans zijn er op nieuw dertig jaren voorbij gegaan, en nog moet, voor zoover wij weten, aan die betere regeling, die de heer Elout van Soeterwoude met zoo veel recht eischte, van Regeeringswege de eerste hand gelegd worden. In al die jaren schijnt dus niemand zich door de oproeping van den toenmaligen Minister van Koloniën, aangespoord gevoeld te hebben, om de Regeering uit de verlegenheid te helpen, door haar doeltreffende voorschriften, tot betere regeling van dat onderwerp, aan de hand te doen, waarvan die staatsman zich bereid verklaarde, terstond een nuttig gebruik te maken.

De verdienste van dit eindelijk te hebben beproefd, komt toe aan den schrijver in het Militair Tijdschrift, die zijn naam

bescheiden voor ons verbergt, en zich eenvoudig X. teekent. Aan het slot zijner verhandeling gekomen, wier verkorte inhoudsopgave ik u mededeelde, vatte hij de resultaten zijner studiën, en de daarop gegronde beschouwingen te zamen in eene ontwerp-ordonnantie, betreffende de verklaring in staat van oorlog en beleg van plaatsen en landstreken in Nederlandsch-Indië, die in IV Hoofdstukken en 18 §§ een aantal zeer goede voorschriften bevat, waarvan de regeering bij de samenstelling van eene Wet tot uitvoering van art. 43 van het R. R. een hoogst nuttig gebruik kan maken.

Vergun mij de Artikelen dezer ontwerp-ordonnantie vluchtig met u te doorloopen, waarbij ik alleen meer uitvoerig zal stilstaan bij die bepalingen, waaromtrent ik met den schrijver in gevoelen verschil, ten einde U langs dien weg ook mijne inzichten bekend te maken, omtrent de gevallen waarin en de wijze waarop, de staat van oorlog en die van beleg behoort te worden afgekondigd, en welke gevolgen daaraan moeten worden toegekend, met het oog op de bijzondere toestanden en verhoudingen in Indië.

Het 1^e Hoofdstuk spreekt van de gevallen, waarin de staat van oorlog en van beleg kan worden verklaard. § 1 van dat Hoofdstuk zegt daaromtrent:

„Het in staat van oorlog verklaren zal in de navolgende gevallen kunnen geschieden:

1°. In geval van oorlog met een buitenlandschen vijand, in plaatsen of landstreken, aan of nabij de kust gelegen, en na de landing des vijands in andere plaatsen of landstreken van het eiland.

2°. In geval van oorlog met *Inlandsche* vorsten of rijken in den *Nederlandsch-Indischen* archipel, in plaatsen of landstreken, aan of nabij de grenzen van die rijken gelegen.

3°. In geval van opstand of binnenlandsche onlusten, wanneer de gewone middelen om die te bedwingen te kort schieten.

Onder de ad 3° bedoelde onlusten worden niet verstaan de slechts roof en plundering ten doel hebbende strooptochten van kwaadwillige *Inlandsche* benden te land en ter zee, ten ware zij van zóódanig belang mochten zijn, dat de openbare rust en

veiligheid in eenige plaats of landstreek bepaaldelijk in gevaar wordt gebracht."

Dat de in de alinea's 1 en 2 omschreven gevallen behooren tot de zoodanigen, waarin de afkondiging van den staat van oorlog, volkomen gewettigd is, zelfs meestal gebiedend zal gevorderd worden, zal wel bij niemand eenigen twijfel overlaten. Anders schijnt het echter met de 3e alinea gelegen te zijn: In geval van opstand of binnenlandsche onlusten, wanneer de gewone middelen om die te bedwingen te kort schieten.

Hier ontstaat de vraag: wat verstaat men onder de gewone middelen? De politiemacht en de gewapende korpsen, die ter beschikking van het civiel bestuur staan, desnoods versterkt door de macht, die de gewestelijke of plaatselijke militaire autoriteit daaraan kan toevoegen? In gezonden zin kan men hieronder wel niets anders verstaan — maar zal men nu, als die middelen blijken te kort te schieten om den opstand of de binnenlandsche onlusten te bedwingen, dadelijk zijne toevlucht kunnen of moeten nemen, tot de afkondiging van den staat van oorlog?

M. i. neen. Bij de afkondiging van den staat van oorlog gaat het hoogste gezag, — en dit is onvermijdelijk — onmiddellijk over op de hoogste plaatselijke of gewestelijke militaire autoriteit, die bij de uitoefening daarvan, zich uitsluitend heeft te richten, naar zijne instructiën en naar de eischen der defensie. „Het behoud der hem toevertrouwde post, is alsdan zijn hoogste wet."

Hierdoor verkrijgt de militaire bevelhebber een zoo exorbitante macht, door niets gebonden dan door den breidel, dien zijn geweten en zijne latere verantwoordelijkheid, die dikwerf door het succes gedekt wordt, hem aanlegt; de grondwettige rechten en vrijheden der burgerij worden er zoo nauw door beperkt, soms geheel door opgeheven, hunne plichten en lasten er zoo zeer door verzwaaard, dat men er niet dan bij dringend gevaar toe mag overgaan.

En dat het gevaar, bij het uitbreken van opstand of binnenlandsche onlusten, ook als de gewone middelen van bedwang te kort schieten, slechts zou kunnen worden gekeerd door de

afkondiging van den oorlogstoestand, leert ons de ondervinding niet.

Het geval dat de gewone middelen te kort schieten zal zich in den regel voordoen in de bezittingen buiten Java en Madura. De middelen, die daar ter beschikking staan van de civiele en militaire autoriteiten, zijn over het algemeen slechts berekend op vrede-toestanden, tot handhaving van rust en orde, en om partiël verzet of locale ongeregelheden te keer te gaan, niet om een eenigszins algemeenen opstand te dempen, of uitgebreide binnenlandsche onlusten te bedwingen. De gewone middelen zullen dus allicht blijken te kort te schieten, maar daarom behoeft men nog niet dadelijk tot de verklaring van den oorlogstoestand over te gaan. Al is de macht, die de autoriteiten op de buiten-bezittingen en in sommige gedeelten van Java om zich kunnen vereenigen, niet groot genoeg om onder alle omstandigheden krachtig repressief op te treden — zij boezemt toch nog eerbied genoeg in om den inlandschen vijand (opstandelingen of andere ongeregelde benden), geruimen tijd van aanvallen op onze hoofdstellingen te weerhouden.

Die tijd kan worden benuttigd om versterkingen van elders te ontbieden; en na aankomst daarvan weder agressief en met energie op te treden, tot herstel van rust en orde.

Ter bereiking van dat doel zal het maar zelden noodig wezen den staat van oorlog of dien van beleg in de oproerige landstreek af te kondigen. Alleen dan, wanneer de opstand eene groote uitbreiding verkregen heeft, en een groot deel der bevolking onder de leiding van bekwame populaire aanvoerders daaraan deelneemt, kan het noodig zijn daartoe over te gaan; doch ook in dat geval, onderwerpe men alléén de oproerige landstreek, en zoo noodig ook de naast aangrenzenden, aan dien buitengewonen maatregel; maar dikwerf zal hetzelfde effect bereikt — en vrij wat minder verwarring in de werking, de verhoudingen en de attributen van het civiel bestuur gesticht worden — bijaldien de regeering den hoogsten militairen bevelhebber benoemt tot haar Commissaris in het gewest, waar hij moet ageeren. Aan dien titel en aan de hem te geven instructiën zal hij de macht en het gezag, de meerdere vrijheid van handelen

ontleenen, die hij mocht behoeven, om binnenlandsche onlusten te onderdrukken of opstand te bedwingen. Het gewestelijk bestuurshoofd kan dan overeenkomstig de bevelen van den regeerings-commissaris, zijne functiën blijven uitoefenen, als de regeering van oordeel is dat hij door zijne meerdere kennis van land en volk, door takt en ervaring, den Militairen bevelhebber met raad en daad zal kunnen bijstaan.

Is het vertrouwen op den gewestelijken gezaghebber echter geschokt, dan zal de regeering wel doen, door aan den hoogsten militairen bevelhebber tevens het hoogste burgerlijk gezag op te dragen, maar overigens alle ambtenaren in functie te laten, en zoo min mogelijk aan de normale bestuurs-inrichtingen te tornen.

Ik zou de juistheid dezer opinie met tal van voorbeelden kunnen staven, indien ik niet vreesde al te uitvoerig te zullen worden, bij het vele dat nog te behandelen valt. Ook schijnt dit minder noodzakelijk. Ieder uwer weet toch, dat er bijna geen jaar voorbij gaat, zonder dat er in een of meerdere deelen van Nederlandsch-Indië, onlusten te bedwingen of opstanden te dempen zijn; onlusten die soms de uitzending van expeditiën noodzakelijk kunnen maken, doch zelden van ernstigen aard of van langen duur zijn, zoodat dan ook zelden bleek de noodzakelijkheid om de oproerige landstreken, of een deel van haar aangrenzend gebied in staat van oorlog of in dien van beleg te verklaren.

Trouwens wilde men telkenmale daartoe overgaan, als de gewone middelen van bedwang in den aanvang te kort schieten, dan zou de staat van oorlog of van beleg, in onze buiten-bezittingen, dan hier dan daar, als de normale moeten worden beschouwd, en zou het geneesmiddel weldra erger blijken dan de kwaal. Om die reden zou ik wenschen in deze alinea achter de woorden te kort schieten te lezen: en geen versterking van andere plaatsen kan worden ingeroepen, verleend of afgewacht.

Tegen § 2 van dit Hoofdstuk geldt eenigermate dezelfde bedenking. Deze § luidt:

Het in *staat van beleg* verklaren zal zoowel in *oorlogs-* als in *vredestijd* kunnen geschieden, doch alleen bij dringend gevaar voor de uitwendige of inwendige veiligheid van *Nederlandsch-*

Indië of eenig gedeelte daarvan, zooals bij onverhoedschen aanval, insluiting of berenning en bij oproer, wanneer de gewone middelen om dat te bedwingen onvoldoende zijn.

Hier rijst de vraag: gelden de woorden, zooals bij onverhoedschen aanval, insluiting of berenning, en bij oproer, wanneer de gewone middelen om dat te bedwingen onvoldoende zijn, als criteria voor het aanwezen van dringend gevaar voor de uitwendige en inwendige veiligheid van Nederlandsch-Indië of eenig gedeelte daarvan? of heeft de ontwerper der bepaling willen zeggen; dat eerst dan als er, tengevolge van een of meer dezer omstandigheden, gevaar en wel dringend gevaar voor de uit- of inwendige veiligheid van Ned.-Indië of van eenig gedeelte daarvan, ontstaat, de bevoegdheid geboren wordt, om tot de verklaring in staat van beleg over te gaan?

Is de laatste opvatting juist, wat ik niet geloof, dan zal natuurlijk deze § onveranderd moeten blijven. Is echter de eerste opvallend de ware, dan wensch ik ook hier aan het slot van die § te lezen: „en geen versterking van andere plaatsen kan worden ingeroepen, verleend of afgewacht.”

Hoofdstuk II

handelt over de vormen der verklaring in staat van oorlog en van beleg. § 3 luidt:

„De bevoegdheid tot de verklaring in staat van oorlog of van beleg berust alleen bij den Gouverneur-Generaal.

Wanneer evenwel de gemeenschap met den zetel der Regeering afgesneden is of de omstandigheden van dien aard zijn, dat het afwachten der beslissing van den Gouverneur-Generaal op het daartoe gedaan voorstel aan ernstige gevaren blootstelt, zijn de hoogste gewestelijke of plaatselijke *militaire* autoriteiten bevoegd, den staat van oorlog of van beleg — hetzij op voorstel van de hoogste gewestelijke of plaatselijke *civiele* autoriteit, hetzij, bij nakend gevaar, zonder dat voorstel af te wachten — *voorloopig* af te kondigen binnen den kring van hun gewestelijk of plaatselijk commandement, ook voor het geval, bedoeld bij Staatsblad van 1860, N°. 77.”

Hiermede kan ik mij, behoudens eenige restrictie volkomen vereenigen.

Gaarne sluit ik mij aan bij de meening, dat in de gevallen voorzien bij het tweede lid van deze paragraaf, niet aan de burgerlijke, maar aan de militaire gezaghebbers, de bevoegdheid moet gegeven worden, tot voorloopige afkondiging van den staat van oorlog of dien van beleg, binnen den kring van hun kommandement.

Indien ik daaraan tot nog toe had getwijfeld dan zou het levendig en flink betoog, tot staving van deze meening, door den steller van het wets-ontwerp, in het Ind. mil. tijdschrift geleverd, dien twijfel bij mij hebben opgeheven; doch van die bevoegdheid mag geen overijld, noch lichtvaardig gebruik worden gemaakt. Met driftige en voortvarende chefs, zou dit wel eens kunnen gebeuren; en dan zouden de rechten der burgerlijke autoriteit, en wat meer zegt ook die der betrokken bevolking, noodeloos worden verkort. Hiertegen moet gewaakt, moeten waarborgen in het leven geroepen worden.

Gedeeltelijk is dit geschied, door de bepaling dat de militaire bevelhebber van zijne bevoegdheid geen gebruik zal maken dan op voorstel van de hoogste gewestelijke of plaatselijke civiele autoriteit — ten zij, volgt er, en daartegen geldt mijn bezwaar — bij nakend gevaar, ook zonder dat voorstel af te wachten.

Het is reeds gezegd, niet alleen door mij, ook door den schrijver, wiens arbeid wij hier volgen: „Met voortvarende en driftige, ook bij zenuwachtige chefs, zou het kunnen gebeuren dat zij er te spoedig toe overgingen, om van de hun toevertrouwde gewichtige bevoegdheid gebruik te maken.” Om dit zoo veel mogelijk te verhoeden, zonder den militairen bevelhebber meer dan noodig, in de uitoefening zijner macht te beperken, maar hoofdzakelijk om hem tot ernstig nadenken te dringen vóór hij handelt, zou ik willen bepaald hebben, dat de hoogste burgerlijke autoriteit *in ieder geval* zal moeten geraadpleegd en in de gelegenheid gesteld worden, om schriftelijk van haar gevoelen te doen blijken.

Ik zou dus achter de woorden: „zonder dat voorstel af te wachten”, deze zinsnede willen lezen: „doch na vooraf genoemde autoriteit in de gelegenheid te hebben gesteld schriftelijk van haar gevoelen te doen blijken.”

In verband hiermede zou er in het besluit bedoeld in § 4 moeten worden vermeld of het ingevolge advies dan wel na ingewonnen advies van de hoogste gewestelijke of plaatselijke autoriteit is genomen, terwijl § 5 moet bevelen, dat bij de opzending van het besluit bedoeld bij § 4 aan den Gouverneur-Generaal en de hoogste gewestelijke militaire autoriteit of den leger-kommandant, de adviezen der hoogste burgerlijke gezaghebbers moeten worden overgelegd.

Maar ik heb tegen § 3 nog eene andere gewichtige bedenking, namelijk deze; dat de bevoegdheid, waarvan hier sprake is, eerst dan aan de plaatselijke militaire kommandanten, behoort te worden toegekend, wanneer zij ook niet in de gelegenheid zijn de beslissing van de hoogste gewestelijke militaire autoriteit af te wachten.

Afgescheiden nog van andere redenen, brengen mij dunkt de regelen der Militaire Hierarchie mede, dat binnen een territoriaal kommandement niet dan in het uiterste geval tot zulk een ingrijpenden maatregel, door een ondergeschikt bevelhebber, worde overgegaan, buiten voorkennis van zijnen onmiddelijken chef. De redactie van deze § zou dus ook in dit opzicht eene wijziging moeten ondergaan, door achter het woordje bevoegd te lezen — de laatsten echter alleen wanneer onder gelijke omstandigheden, de beslissing van de hoogste gewestelijke autoriteit niet kan worden afgewacht.

Binnen den kring van hun gewestelijk of plaatselijk kommandement, zegt deze §. In verband hiermede dienen die kringen, nauwkeurig te worden aangewezen. Ik geloof dat wat de territoriale kommandementen betreft, dit reeds is geschied, maar ik betwijfel of dit heeft plaats gehad, ten opzichte der plaatselijke kommandementen. In Indië komt het toch dikwerf voor, ja meestal is dit het geval, dat eenig kommandant van een fort of eene benting, zich betitelt plaatselijke militaire kommandant, terwijl hij toch feitelijk op dien titel geen aanspraak kan maken, en zelfs door de beperktheid van de bezetting, waarover hij bevel voert, volkomen buiten staat is mede te werken tot onderdrukking van ongeregeldheden, die in zijne naaste omgeving plaats hebben. Ik meen daarom, dat een nauwkeurige

omschrijving van de kringen der plaatselijke kommandementen, alsnog zeer noodzakelijk is, ter vermijding van conflicten, onder ernstige omstandigheden.

Hoofdstuk III handelt over de gevolgen der verklaring in staat van oorlog of van beleg. Deze gevolgen zijn:

1°. dat het hoogste gezag, op de plaats of in de landstreek, die in staat van oorlog of van beleg is verklaard, berust bij den hoogsten militairen gezaghebber, die zich bij de uitoefening van dit gezag heeft te regelen naar zijne instructiën (naar de hem gegeven of andere instructiën, zegt de ontwerper, doch die uitdrukking is mij niet recht duidelijk) en naar de eischen der defensie.

Mij dunkt tegen de juistheid hiervan valt weinig in te brengen, maar nu volgt eene alinea, die wanneer zij wet werd, den hoogsten militairen gezaghebber, met zoodanige, arbitraire en discretionaire macht bekleeden zou, dat ik aanvankelijk daartegen groot bezwaar had.

„Wanneer de gemeenschap met den zetel der Regeering geheel afgebroken is, zal de hoogste militaire autoriteit, bovenbedoeld, in het algemeen bevoegd zijn om, boven en behalve al datgene, waartoe hij door deze instructiën en alle andere bepalingen gemachtigd is, op eigen en persoonlijke verantwoordelijkheid, alle zoodanige maatregelen te nemen of te doen treffen, als hij met het oog op de omstandigheden, en in het belang der inwendige of uitwendige veiligheid noodzakelijk acht, zelfs die waartoe in gewone omstandigheden slechts de Gouverneur-Generaal bevoegd zoude zijn.”

Ik vroeg mij af -- of zoodanige uitgestrekte bevoegdheid niet overbodig was na het bepaalde in de voorafgaande alinea, die den hoogsten militairen bevelhebber machtigt zich bij de uitoefening van zijn gezag, geheel te regelen naar de eischen der defensie, tegen den buitenlandschen of binnenlandschen vijand.

Bij nader inzien echter kwam ik tot de overtuiging dat de hoogste militaire autoriteit, wanneer de gemeenschap met den zetel der regeering geheel is afgebroken, die bevoegdheid moet bezitten, vooral wanneer de staat van beleg is afgekondigd, ingeval van oorlog met een buitenlandschen vijand.

Er komen toch, zoowel in het R. R. als in andere organische en administratieve verordeningen een aantal bepalingen voor, die, wanneer zij niet kunnen worden ter zijde gesteld, zeer belemmerend kunnen werken voor eene goede verdediging, en haar zelfs geheel onmogelijk kunnen maken. Men denke slechts aan de artikelen 77, 85, 46, 47, 86, 87, 110, 111 en 112 van het R. R. van de comptabiliteitswet, het reglement op het houden van uitbestedingen en een aantal andere bepalingen.

Daarbij ontbreken in Nederl.-Indië de uitzonderingswetten die in andere landen, met name in Duitschland bestaan, en waarbij worden omschreven de gevallen en de wijze waarop, in den staat van oorlog en beleg, van algemeene en bijzondere wetten mag worden afgeweken, waardoor de militaire bevelhebbers, een wel uitgestrekte maar hoogst noodige bevoegdheid erlangen, om zich de middelen te verschaffen, die zij noodig hebben, om aan hun plicht en roeping te beantwoorden.

Dergelijke bevoegdheden bezitten onze Indische militaire bevelhebbers niet; zij kunnen er echter niet buiten, als Nederlandsch-Indië door een buitenlandschen vijand wordt aangevallen, of wanneer er eens uitgebreide binnenlandsche onlusten op Java mochten uitbarsten, waardoor de afkondiging van den staat van beleg noodzakelijk wordt.

Inter arma silent leges.

De IIe afdeeling handelt over de verhouding van het militair en civiel gezag tijdens den staat van oorlog. De beide paragrafen, waaruit deze afdeeling bestaat, zeggen daaromtrent:

„Alle burgerlijke ambtenaren en beambten blijven in den staat van oorlog in hunne betrekkingen gehandhaafd.”

„Het civiel gezag vaardigt geene politieverordeningen uit zonder goedkeuring der hoogste gewestelijke of plaatselijke *militaire* autoriteit en doet zoodanige afkondigingen, welke die autoriteit, op hare persoonlijke verantwoordelijkheid, voor de veiligheid der landstreek of plaats noodzakelijk oordeelt.”

„Het civiel gezag is alsdan bovendien verplicht, met die autoriteit in overleg te treden, ten aanzien van alle zoodanige maatregelen welke, ook met het oog op de mogelijkheid van een aanstaand *beleg*, kunnen worden gevorderd om te voorzien

in het onderhoud der krijgsmacht en der bevolking en in de hulp, die deze voor de militaire werkzaamheden en de behoeften der krijgsmacht kan verleen.

„Wanneer bij dat overleg verschil van zienswijze tot botsing of verbreking der onderlinge goede verstandhouding zoude leiden, moet de hoogste militaire autoriteit — uitgezonderd de gevallen van urgentie — alvorens definitief te beslissen, zich daaromtrent, door tusschenkomst van de hoogste gewestelijke autoriteit en den Commandant van het leger, wenden tot den Gouverneur-Generaal.”

§ 8. „De *gemobiliseerde* schutterij, hulptroepen en verdere, niet tot het leger behorende, gewapende korpsen, ter plaatse of in de landstreek aanwezig, worden onder de bevelen van de hoogste autoriteiten aldaar gesteld, maken alsdan een deel uit van de krijgsmacht en blijven in het bij § 9 bedoelde geval in dezen toestand.”

Dit alles geldt in den staat van oorlog, gedurende welken alle burgerlijke ambtenaren, behoudens bovenstaande restrictiën in hunne betrekkingen, wat niet anders kan beteekenen dan in de uitoefening van hunne functiën, blijven gehandhaafd. Deze restrictiën schijnen mij toe noodzakelijk te zijn, om den hoogsten militairen bevelhebber in staat te stellen naar eisch zijn plicht te vervullen.

Toch wenschte ik eene eenigszins gewijzigde redactie van de tweede alinea van art. 7. Ik zoude deze eenvoudig willen doen luiden:

„Het civiel gezag vaardigt geene politieverordeningen uit, „dan in overeenstemming met de hoogste gewestelijke of plaatselijke militaire autoriteit, en doet de zoodanige afkondigingen, „welke die autoriteit voor de veiligheid der landstreek of plaats „noodzakelijk oordeelt.

„Indien de civiele autoriteit om gewichtige redenen, tegen „die afkondiging bedenkingen meent te moeten inbrengen, zal „zij bevoegd en verplicht zijn die bedenkingen onverwijld ter „kennis te brengen, van den hoogsten militairen bevelhebber, „die de afkondiging gelastte, en stelt deze inmiddels nit, tot dat de last daartoe wordt hernieuwd.

De zin schijnt mij toe dezelfde te zijn. Beide redactiën drukken het denkbeeld nit eener opschortende voorwaarde, verbonden aan de bevoegdheid van het civiel gezag tot het uitvaardigen van politie-verordeningen, maar de door mij voorgestelde is vormelijker, klinkt beleefder — en schijnt daarom te verkiezen. Een weinig courtoisie, tegenover de autoriteit, die van den 1^{en} tot den 2^{en} rang afdaalt, is ook in deze verordening, waarbij het belang eener goede verstandhouding zoo dikwerf op den voorgrond wordt gesteld, niet misplaatst.

Ook heb ik weggelaten de uitdrukking op hare persoonlijke verantwoordelijkheid, 1°. omdat dit van zelf spreekt — een ieder is verantwoordelijk voor zijne daden, bijzonder hij, aan wien zulke gewichtige plichten zijn opgelegd, en zulke uitgebreide bevoegdheden zijn geschonken, als aan den hoogsten militairen bevelhebber in oorlogstijd; 2°. omdat het au fond slechts groote woorden zijn, die spaarzaam gebruikt soms eenig effect maken, maar te dikwerf gebezigd slechts klanken zonder beteekenis worden, en dan meer kwaad dan goed doen.

Meer afdoende en meer waarborgen aanbiedende tegen overijde en niet goed doordachte politie-verordeningen, waardoor de ontevredenheid der goed gezinde bevolking opgewekt, en onberekenbaar veel kwaad zou kunnen gesticht worden, acht ik het recht, dat ik aan het civiel gezag wil geven, en de verplichting, die ik het wil opleggen, om vóór de afkondiging, der politie-verordeningen, onverwijld de bedenkingen daartegen in te brengen, waartoe het zich in het algemeen belang gedrongen mocht gevoelen. Worden die bedenkingen niet gedeeld, dan moet het civiel gezag, zonder verder verzuim, tot de afkondiging overgaan. Maar dan ook is de militaire bevelhebber gewaarschuwd, indien hij zonder genoegzaam acht te slaan op den geest der bevolking of andere omstandigheden, waarmede hij niet altijd zoo goed bekend kan zijn als de civiele autoriteit, tot verkeerde maatregelen mocht besluiten, en dan zal het ook natuurlijk en billijk zijn, dat hij daarvan alléén de onbeperkte verantwoordelijkheid draagt.

Wordt niet de oorlogstoestand maar de staat van beleg

afgekondigd — of gaat men van den staat van oorlog over tot den staat van beleg, dan wordt het gezag van de hoogste militaire autoriteit nog meer uitgebreid en dat van de civiele autoriteit nog meer beperkt en kan het zelfs geheel worden opgeheven. § 9 zegt daaromtrent:

„De gewestelijke en plaatselijke *burgerlijke* autoriteiten en de hun ondergeschikte ambtenaren en beambten worden — tenzij de hoogste gewestelijke of plaatselijke *militaire* autoriteit anders mocht beslissen — niet in hunne bedieningen geschorst gedurende den staat van beleg.”

„Het gezag, en daarmee de geheele verantwoordelijkheid, der *civiele* autoriteiten voor de handhaving der orde en politie gaat echter geheel over aan de hoogste gewestelijke of plaatselijke *militaire* autoriteit, die het of zelve uitoefent of aan die autoriteiten opdraagt, voor zooverre en in die mate, als noodig zal worden geoordeeld.”

„In alle opzichten zijn alsdan de burgerlijke ambtenaren aan genoemde *militaire* autoriteit ondergeschikt en verplicht, zijne bevelen op te volgen en met al hun vermogen mede te werken om, zoowel door eene doeltreffende aanwijzing of beschikbaarstelling der plaatselijke of gewestelijke hulpbronnen als de aanwending van hun invloed op de bevolking en hare hoofden, de militaire maatregelen tot het herstel der rust en orde, het behoud der aangevallen plaats of landstreek en het tekeergaan van den buitenlandschen of binnenlandschen vijand te bevorderen.”

Het beginsel van algeheele ondergeschiktheid van alle burgerlijke autoriteiten en ambtenaren, zoowel als van de geheele burgerij, aan de hoogste gewestelijke of plaatselijke militaire autoriteit, in deze § nedergelegd, is volkomen juist. De in sommige gevallen met zijn hoofd, en in alle gevallen met zijne eer, verantwoordelijke militaire bevelhebber, moet de volheid van het gezag bezitten, niemand moet zich boven of nevens hem kunnen stellen, hij alleen is gerechtigd te bevelen, ieder, wie hij ook zij, is verplicht te gehoorzamen — dit alles erken en beaam ik; ik herhaal — ik ben volkomen overtuigd van de juistheid van het beginsel, maar toch zou ik het anders willen geformuleerd hebben. Mij dunkt, deze § zou — zonder eeniger-

mate aan het beginsel te kort te doen volgender wijze kunnen worden geredigeerd.

„De gewestelijke, plaatselijke en burgerlijke autoriteiten en de aan hen ondergeschikte beambten, blijven ook gedurende den staat van beleg in hunne betrekkingen gehandhaafd.”

„Het gezag en daarmee de geheele verantwoordelijkheid der civiele autoriteiten voor de handhaving der orde en politie gaat geheel over aan de hoogste gewestelijke of plaatselijke autoriteit, die de uitoefening daarvan; overeenkomstig de door hem te geven bevelen en instructiën, aan de civiele autoriteiten opdraagt, onverminderd het recht om het geheel of gedeeltelijk aan zich te trekken, naarmate zulks noodig zal worden geoordeeld.”

„Gedurende den staat van beleg zijn de burgerlijke ambtenaren in alle opzichten aan genoemden militairen bevelhebber ondergeschikt, en verplicht enz.”

„De hoogste gewestelijke of plaatselijke militaire autoriteit heeft gedurende den staat van beleg de bevoegdheid, in de instructiën van alle civiele en militaire landsdienaren die wijzigingen te treffen, welke hij in 't algemeen belang wenschelijk acht.”

Tegen § 10 bestaan geen bedenkingen, integendeel de noodzakelijkheid daartoe zal dikwerf blijken.

De IV afdeling, handelende over de verhouding tusschen de militaire en maritieme autoriteiten in den staat van oorlog en beleg, meen ik onbesproken te kunnen laten, om dadelijk naar aanleiding van de V afdeling der ontwerp-verordening met U te bespreken, de uitoefening der justitie en politie in den staat van oorlog en van beleg. Ook daarbij ga ik voorbij § 12 handelende over de rechtspleging der krijgsmacht, omdat dit een zuiver militair onderwerp is, en ik mij alleen wensch te bepalen tot het bespreken van de wijzigingen, welke de verhouding tusschen de burgerlijke en militaire autoriteiten, gedurende den staat van oorlog en beleg moet ondergaan, en van de veranderingen in den rechtstoestand der personen, niet behoorende tot het leger, die zich op de plaats of binnen de landstreek bevinden, die onder het regime van den staat van beleg verkeerden, met andere woorden: hoe justitie en politie alsdan moeten worden geregeld.

De art. 80 en 88 van het reglement op het beleid der Regeering van Ned.-Indie bevatten twee hoogst gewichtige beginselen, krachtige waarborgen tegen willekeur en voor de persoonlijke vrijheid der ingezetenen, zij luiden:

art. 80. Niemand kan tegen zijn wil worden afgetrokken van den rechter, dien algemeene verordeningen, hem toekennen.

art. 88. Niemand mag tot straf vervolgd of daartoe veroordeeld worden, dan op de wijze en in de gevallen bij algemeene verordeningen voorzien.

Onze schrijver heeft terecht begrepen, dat zelfs gedurende den staat van beleg deze beginselen, zooveel mogelijk moeten worden geëerbiedigd, en, ten einde allen twijfel daaromtrent weg te nemen, dit dan ook uitdrukkelijk in § 13 gestatueerd.

Daar hij daarbij evenwel naar het schijnt meer uitsluitend het oog gehad heeft op de strafrechtspleging en niet op de burgerlijke rechtsbedeeling, die toch niet mag stilstaan, en ook om het beginsel nog krachtiger te handhaven, zou ik uitdrukkelijk willen bepalen, dat alle rechtbanken en gerechten, binnen den in staat van beleg gestelden kring gevestigd, hunne rechtsmacht en bevoegdheid behouden, voor zoo ver de hoogste militaire autoriteit geen gebruik maakt van de bevoegdheid haar bij de laatste alinea van dit artikel gegeven. Wanneer er geen Raad van justitie of landraad, binnen den in staat van beleg gestelden kring gevestigd is, en de gemeenschap met den zetel van den raad van justitie of landraad daarbuiten is afgebroken, moet nochtans de rechtspraak over de ingezetenen niet stilstaan; daarom is het denkbeeld, om aan de hoogste militaire autoriteit, d. i. aan den drager van het hoogste gezag, de bevoegdheid te schenken om daarin te voorzien, alleszins juist, namelijk: wanneer de gemeenschap met den zetel van den Gouverneur-Generaal ook is afgesneden, en de landvoogd alzoo buiten de gelegenheid is, zelf de noodige voorzieningen te nemen. Dit zal wel in de bedoeling gelegen hebben van den ontwerper doch het is goed dat het in de verordening zelve worde opgenomen.

Tegen de wijze waarop wordt voorgesteld, dit onderwerp te regelen heb ik echter een drietal bedenkingen, die mij voorkomen niet van belang ontbloot te zijn.

Mijne eerste bedenking geldt de redactie; zooals het artikel nu gesteld is, kan er twijfel ontstaan, of het de bedoeling is den in te stellen tijdelijken raad van justitie of wel den op te richten landraad, te gelijker tijd te doen rechtspreken over Europeanen en inlanders of daarmede gelijkgestelden, zoo dat deze voor één forum zullen komen, of dat iedere landaard, voor zijn eigen rechter zal blijven te recht staan. Het eerste zou in strijd wezen met het beginsel, dat niemand kan worden afgetrokken van de rechten, die algemeene verordeningen hem geven, en kan dus wel niet in de bedoeling liggen — maar de handhaving van dit beginsel is van zooveel gewicht, dat er geen twijfel mag overblijven. Daarom acht ik het noodig de woorden: „rechtsprekende over Europeanen en inlanders of daarmede gelijkgestelden” te vervangen door: „die, behoudens de gevallen in de beide volgende alinea's voorzien, dezelfde rechtsmacht en bevoegdheid zullen hebben, als de rechtbanken en gerechten, die zij komen te vervangen. Zij volgen zoowel in burgerlijke als in strafzaken dezelfde wijze van rechtspleging.”

Mijne tweede bedenking geldt de samenstelling van tijdelijke rechtbanken; hieromtrent zij opgemerkt, dat men niet altijd, binnen den in staat van beleg gestelden kring, drie rechtsgeleerden bijeen zal hebben, om de functiën van President van den Raad van justitie, die van Officier van justitie en die van voorzitter van den landraad te vervullen. Het geval, dat de ingezetenen, voor zulk een exceptioneele rechtbank zullen moeten terecht staan, die dan krachtens de volgende alinea van deze § geroepen zou worden, in zake van misdrijf en overtreding over hen te oordeelen, of omtrent hunne burgerlijke geschillen te beslissen, zou zich dan al vrij spoedig kunnen voordoen.

Daarom zou ik wenschen te bepalen, dat bij ontstentenis van de noodige rechtsgeleerden, om al deze functiën te vervullen, de hoogste militaire autoriteit ook bevoegd is, het presidium van den landraad op te dragen aan den ter plaatse aanwezigen adjuvant-resident of secretaris, met dien verstande, dat wanneer die rechtbank zou geroepen worden als rechtbank van omgang recht te spreken, de beklaagden voor den raad van justitie zullen terecht staan. Hierdoor krijgen die beklaagden

wel een ander, maar tevens een hooger forum, wat vooral, dan geacht kan worden een voorrecht te zijn, als door het afbreken van de gemeenschap met den zetel van het Hoog gerechtshof, de tegen hen gewezen vonnissen niet aan de revisie van dit opperrechterlijk college kunnen worden onderworpen.

Ook zou ik niet zoo peremptoir willen bepaald hebben, dat de officier van justitie den graad van doctor in de rechten moet bezitten, maar den hoogsten militairen bevelhebber willen machtigen, om bij ontstentenis van een gegradueerde ook die betrekking aan een burgerlijken ambtenaar op te dragen.

Niet licht zal het geval zich voordoen, dat de noodige niet rechtskundige leden tot samenstelling van deze rechtbanken ontbreken; zoo dat, als de zwaarigheid ten opzichte van de vervulling van de betrekkingen van officier van justitie en president van den landraad door gegradueerden is opgeheven, er weinig kans zal bestaan, dat men tot den buitengewonen maatregel bedoeld bij de 3^e alinea van deze § zal moeten besluiten.

Voor het geval echter dat men daartoe onverhoopt mocht verplicht zijn — en dit is mijne derde opmerking — ontstaat de vraag of men die half burgerlijke half militaire rechtbank, ook wil doen oordeelen ten civiele; uit de woorden rechtsprekende over al zoodanige burgers als niet aan den militairen rechtsdwang zijn onderworpen — zou men dit niet opmaken. Heeft men het echter wel bedoeld dan zou achter het woord rechtsprekende moeten volgen: „zoowel in burgerlijke als in strafzaken”, terwijl het woordje „rechtsdwang” in rechtspraak moet worden veranderd.

§ 14 handelt over de uitoefening der politie. Bij de bespreken van de §§ 7 en 9 heb ik reeds mijne meening doen kennen, omtrent de uitoefening der politie gedurende den staat van oorlog en van beleg. De zorg voor de rust en de veiligheid is een der voornaamste attributen van het gezag, en de uitoefening eener goede politie een krachtig middel tot handhaving daarvan. Daarom staat in Ned.-Indie de resident, die zoolang niet anders is bepaald het hoogste burgerlijk gezag uitoefent, aan het hoofd der politie in zijne residentie (art. 75 inl. regl.)

aan hem is in het bijzonder opgedragen te zorgen, dat de rust en goede orde niet gestoord, maar de veiligheid van personen en goederen gehandhaafd worden. (art. 26.) Hij handhaaft met den meesten klem gehoorzaamheid aan het gezag en gaat alle inbreuk daarop streng tegen. Hij is bevoegd zoo noodig den bijstand der gewapende macht te vorderen.

Dit alles wil niet zeggen dat de resident zelf de politie *uitoefent*, maar dat hij het hoofd daarvan is, dat hij verantwoordelijk is, voor hare goede uitoefening, die, onder zijne leiding en bevelen, is opgedragen aan de aan hem ondergeschikte Europeesche en inlandsche ambtenaren.

Wanneer nu het hoogste gezag in den staat van oorlog en beleg, van de hoogste gewestelijke of plaatselijke autoriteit, op den hoogsten militairen bevelhebber overgaat, dan gaat ook daarmee de verantwoordelijkheid voor de handhaving der orde en politie op hem over. Hij treedt dan geheel in de attributen van de afgetreden hoogste civiele autoriteit, in hare bevoegdheid en plichten; maar daaruit volgt nog niet dat met de *politiezorg*, ook de uitoefening daarvan in zijne handen overgaat, dat hij de politie naar verkiezing zelf uitoefent, of gedeeltelijk, naar mate hij dit goedvindt, door de civiele autoriteit doet uitoefenen.

Dit zou strijden, met het gezonde denkbeeld, om de gewestelijke en plaatselijke burgerlijke autoriteiten en de aan hen ondergeschikte ambtenaren, ook gedurende den staat van beleg, in hunne betrekkingen te handhaven, hetwelk vooral hierom aanprijzing verdient, omdat men zoomin mogelijk verwarring moet stichten in de organisatie van het civiel bestuur, bij welks geregelde en ongestoorde werking, ook de verdediging groot belang heeft.

Op deze en andere gronden, reeds vroeger uiteengezet, meen ik het denkbeeld te moeten bestrijden dat de hoogere militaire bevelhebber zelf de uitoefening der politie in handen neemt. Hij moet haar toevertrouwen aan de ambtenaren, die vóór den staat van oorlog of beleg, onder de verantwoordelijkheid van den hoogsten civielen gezaghebber, daarmee waren belast. Even goed als zij diens bevelen hadden op te volgen, zullen

zij zoodra het gezag op de militaire autoriteit is overgegaan, zich verplicht gevoelen, de bevelen van den nieuwen chef, wiens macht en gezag zoo veel grooter is, na te komen.

Zij zullen dat onder den drang der omstandigheden doen, met nóg meer ijver, klem en goeden wil, zoodat dan uitstekende diensten van hunne ervaring, en van hunne kennis van personen en toestanden kunnen verwacht worden.

De bevelhebber zal *toch* reeds eene zware taak te vervullen hebben, met het afweren van den vijand, zonder dat hij zijne directe bemoeienis verder uitstrekt dan dringend noodzakelijk is. Hij moet ook niet vergeten dat, naarmate hij de civiele autoriteiten, van hun invloed berooft, hij hun tevens de macht en het gezag ontnemt, om krachtadig mede te werken in het belang der verdediging, op oogenblikken dat hij die medewerking het meest zal behoeven.

Eerst dan, wanneer zij door zwakheid en wankelmoedigheid of andere oorzaken in de vervulling van hun plicht mochten te kort schieten, wanneer ze niet eerlijk en ter goeder trouw, met al hun vermogen den hoogsten militairen bevelhebber mochten terzijde staan, in de verdediging van de hem toevertrouwde post, zou de tijd gekomen zijn, om ook tegenover hen, zonder aanzien des persoons, de maatregelen te nemen, die door de omstandigheden en het gepleegd verzuim mochten worden geboden — in de eerste plaats hen te schorsen in het ambt, dat zij niet langer waardig zouden zijn te bekleeden. Maar is het te verwachten dat het met Nederlandsch-Indische ambtenaren ooit zoo ver zal komen? Neen zij zullen, even als de officieren van ons dapper Indisch leger, onder de moeilijkste omstandigheden, hun plicht doen. Het belang, den roem en de eer van hun vaderland, hooger stellende dan het leven, veel hooger dan eigen lief en leed, dan het lief en leed van vrouw en kind, het vooral niet willen opofferen aan een klein-geestigen naijver, wegens de uitoefening van een gezag, waarvan zij de verantwoordelijkheid toch niet zouden kunnen dragen, omdat zij de daaraan verbonden plichten niet zouden kunnen volvoeren.

Verder geeft deze afdeeling aan de hoogste militaire autoriteit bevoegdheid:

1^e om wanneer vijandige gezindheid, en pogingen of opruiing tot verzet onder de burgerij het noodzakelijk maken, de bestaande politie-verordeningen te verscherpen.

2^e al zoodanige maatregelen te nemen en met een sterken arm te doen handhaven, als de rust en de veiligheid der in staat van oorlog en van beleg verklaarde plaats of landstreek zullen vorderen.

Hoe buitengewoon deze bevoegdheid ook zijn moge, zij is een noodzakelijk gevolg van den staat van beleg en van den eisch dat alle andere belangen, bij het belang van de verdediging des lands of van de landstreek achter staan. Er valt dus niets tegen te zeggen.

Nu volgen eenige bepalingen omtrent de opheffing van den staat van oorlog en beleg:

„Alleen de Gouverneur-Generaal heeft de bevoegdheid den staat van oorlog of van beleg op te heffen.”

„Ook de militaire autoriteit, die de in staat van oorlog of belegstelling heeft geprovoceerd of moeten uitvoeren, kan dit doen, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, op plaatsen buiten telegrafische gemeenschap met den zetel der regeering, wanneer het wachten op de beslissing van den Gouverneur-Generaal schadelijk wordt geacht voor de algemeene belangen.”

„De staat van oorlog of beleg wordt geacht te zijn opgehouden, wanneer de oorzaken, die een dier twee exceptioneele toestanden in het leven hebben geroepen, hebben opgehouden te bestaan.”

Wil dit zeggen dat de staat van oorlog en die van beleg alsdan rechtens, dus van zelve ipso jure ophouden, of beteekent dit, dat de Gouverneur-Generaal, of wel de militaire autoriteit in dat geval *verplicht* is, dien exceptioneele toestand op te heffen?

En aan wien komt het oordeel toe of de oorzaken, die hem in het leven riepen, werkelijk hebben opgehouden te bestaan.

Het schijnt beter dit artikel achterwege te laten. Het kan, als het gevaar geweken is, aanleiding geven tot een ongeduldig

verlangen naar die opheffing; en tot ontevredenheid, misschien tot conflicten leiden als dit niet spoedig genoeg wordt bevestigd; en ook zonder dat het gezegd wordt, spreekt het van zelf, dat als de oorzaken ophouden ook de gevolgen ophouden, en geen landvoogd zal er behagen in scheppen, de gevolgen, aan den staat van oorlog verbonden, langer te doen voortduren dan noodig is. De laatste jaren hebben ons wel eens het tegenovergestelde doen zien. Dat de vrede geproclameerd werd, terwijl er nog oorlog werd gevoerd, en onze troepen een bloedig verlies leden; dat het burgerlijk gezag boven het militair gezag werd gesteld, terwijl opstand en binnenlandsche onlusten voortwoedden; waarbij niet slechts de gewone, maar zelfs zeer buitengewone middelen te kort schoten en steeds blijven te kort schieten, om die te bedwingen.

De schrijver, wiens voortreffelijke arbeid mij tot leiddraad gediend heeft, bij de bespreking van het eerste punt mijner rede, eindigt zijne verhandeling met den wensch, dat anderen zijn arbeid mogen aanvullen en verbeteren.

Het zal uwe aandacht niet zijn ontgaan dat ik in vele opzichten met hem overeenstem; dat ik op enkele punten aanvulling of wijziging verlang, en dat ik mij hier en daar een weinig critiek heb veroorloofd.

Of die critiek gegrond is, of de aanvulling of wijzigingen, die ik voorstel, even zoovele verbeteringen zijn, — ik wensch dat Uw oordeel daarover moge blijken, bij het straks te voeren debat, overtuigd als ik ben dat hoe dit ook uitvalle, het ons een grooten stap nader zal brengen, om eene goede regeling van deze hoogst belangrijke aangelegenheid, mogelijk te maken.

Alsnu overgaande tot de behandeling van het 2^e aan de orde gestelde punt: „Hoe moet, na opheffing van den oorlogstoestand het bestuur over de veroverde of onderworpen landschappen worden ingericht?” moet ik vooraf herinneren, dat ik bij de inleiding van het 1^e punt de meening heb verkondigd dat het maar zelden zal noodig zijn, eene plaats of landstreek, waar een opstand is uitgebroken, of binnenlandsche onlusten heerschen, in staat van oorlog of van beleg te verklaren; in de meeste gevallen schijnt het mij voldoende toe om het gezag te hand-

haven, rust en orde te herstellen, dat men, naarmate van de uitgebreidheid van den opstand, den bevelhebber van de expeditionaire troepen, tevens benoemt tot regeerings-commissaris, waardoor hem het noodige gezag en de macht gegeven worden, om met klem niet alleen tegen den vijand, (de opstandelingen of de rustverstoorders) op te treden, maar ook elke tegenwerking te breken, die misschien van andere zijde komen mocht. Ook kan, zoodra de kracht van den opstand gebroken is, doch het te vreezen staat, dat zij nog van tijd tot tijd, hier of daar, het hoofd zou kunnen opsteken, zoodat een onmiddelijk en beslist optreden wenschelijk kan zijn, het hoogste burgerlijk en militaire gezag in dezelfde hand worden vereenigd en toevertrouwd aan een kundig en bezadigd hoofd-officier, zoo als het Indische leger reeds velen heeft opgeleverd, en er Goddank! nog velen telt. Bij opstand of binnenlandsche onlusten kan het ook noodig zijn, niet alleen het gewestelijk, maar ook hier en daar het hoogste plaatselijk gezag, door de plaatselijke militaire kommandanten te doen uitoefenen, ten einde ook hen in staat te stellen, door onverwijd handelend op te treden, vijandelijke benden te beletten zich te nestelen en uit te breiden, of maraudeurs, z. g. kwaadwilligen te verhinderen, het land af te loopen, te branden en te rooven, en de goedgezinde bevolking te dwingen, uit vrees hunne zijde te kiezen.

Wanneer ik zoozeer aandrang op eenheid van gezag, onder dergelijke omstandigheden, dan is dit minder omdat ik vrees dat de burgerlijke gezaghebbers, de handelingen der militaire bevelhebbers *opzettelijk* zouden tegenwerken, maar omdat zij dit *onwillekeurig* — misschien door een verkeerd plichtbesef zouden kunnen doen, uit verschil van inzicht. Hierdoor kan allicht een kostbare tijd verloren gaan, misschien zwakheid en aarzeling bij den militairen bevelhebber ontstaan, en de eenheid der militaire gedachte verbroken worden.

Is de opstand zoo algemeen en uitgebreid, zijn de binnenlandsche onlusten van zoo ernstigen aard geweest, dat men den oorlogstoestand heeft moeten afkondigen, dan zal het bestuur, nog geruimen tijd na de opheffing daarvan, op den zoo-

even aangegeven voet moeten gevoerd worden, want het land moge al, naar uiterlijke verschijnselen te oordeelen, in rust verkeeren, bevredigd zal het nog niet zijn. Tengevolge van den oorlogstoestand, van de zeer coërcitive maatregelen, die men heeft moeten nemen, al waren zij door den oorlogstoestand volkomen gewettigd, zal nog lang een stille wrok in de gemoederen der onderworpen bevolking blijven heerschen, die dikwerf maar eene geringe aanleiding noodig heeft, om op nieuw uit te barsten, als de bestraffende hand is opgeheven. Men keere dan ook niet dan zeer langzaam en met groote bedachtzaamheid tot de normale bestuursinrichtingen terug. Daar, waar dit zonder gevaar kan geschieden, herstelle men het gezag der burgerlijke ambtenaren, die zich bij de uitoefening daarvan hebben te regelen, naar beginselen gegrond op den vredestoestand; er zich op toeleggende om de bevolking de weldaden van een geregeld bestuur te doen beseffen, en zich met het onze te verzoenen.

Naarmate dit besef zich uitbreidt, en de gezindheid der bevolking beter wordt, stelle men het door officieren uitgeoefend plaatselijk gezag, weder onder de leiding der burgerlijke ambtenaren, doch late het hoogste burgerlijke gezag nog geruimen tijd in handen van een bekwaam hoofdofficier, zoo als reeds zoo dikwerf met uitstekend gevolg is geschied.

Nog nooit hebben wij te berouwen gehad, dat wij het hoogste burgerlijke gezag te lang in militaire handen hebben gelaten; maar wel somtijds als wij het te vroeg daaraan hebben ontnomen, om het op nieuw aan burgerlijke ambtenaren op te dragen.

Eenheid van gezag is ook in Indië eene hoogst nuttige zaak; het kan in vele onzer buitenbezittingen niet zonder gevaar worden losgelaten; en dat vereenigd gezag kan, uit den aard der zaak, niet anders dan door officieren worden uitgeoefend.

De burgerlijke ambtenaren — mijne vroegere ambtgenooten — mogen mij dit gevoelen niet misduiden. Het vloeit niet voort uit miskennis hunner verdienste en bekwaamheden. Integendeel er zijn velen onder hen, wier schitterende hoedanigheden en talenten, wier aanleg en geschiktheid voor het voeren van

een geordend bestuur, boven mijn lof verheven zijn, maar de toestanden in ons Indië zijn nu eenmaal zoo, dat in vele gewesten éénheid van gezag dringend noodzakelijk is — en waar deze moet bestaan, daar — dit is mijne vaste overtuiging, kan het aan niemand anders worden toevertrouwd, dan aan onze militaire collega's.

Wanneer ik op de aangevoerde gronden het gevoelen voorsta dat ook na de opheffing van den staat van oorlog of dien van beleg — welke opheffing om politieke of economische redenen dikwerf gewenscht kan zijn, de landstreken, die in opstand verkeerd hebben, of waar door binnenlandsche onlusten, de rust en veiligheid in gevaar gebracht werden, nog geruimen tijd, op den door mij beschreven voet behooren geregeerd te worden, en dat dáár niet dan na met groote bedachtzaamheid, het hoogste gezag wederom in handen der burgerlijke autoriteiten kan overgaan — dan klemmen die redenen nog meer, zoodra er sprake is van *veroverde* landschappen, die nooit onze soevereiniteit erkend hebben.

De wrok en de verbittering van den opstandeling, die zich keerde tegen zijn wettigen heerscher, maar op nieuw tot onwerping werd gedwongen, mogen groot zijn en nog lang blijven voortbestaan, zij zullen minder groot, minder onuitroeibaar, en, laat ons het vrij erkennen, ook minder gerechtvaardigd zijn, dan die van een vrij volk, dat voor de overmacht, misschien na hardnekkigen strijd, heeft moeten bukken, zijne vrijheid heeft ingeboet, en de wet des vreemdelings moet gehoorzamen, al is die wet overigens ook rechtvaardiger en meer humaan, dan zijne eigene wetten en instellingen.

Dat volk zal nog lang, misschien langer dan de duur van menschengeslachten zijne nieuwe meesters blijven beschouwen als zijne natuurlijke vijanden; — niet alleen als vijanden van zijne onafhankelijkheid, maar ook als vijanden van zijnen godsdienst.

Godsdienstig fanatisme, rassenhaat en vrijheidsliefde zullen dus samenwerken om den haat te voeden en te onderhouden en de hoop in de harten des volks levendig te houden, om nog eenmaal hunne onafhankelijkheid te herwinnen. Bij de ge-

ringste kans daartoe, zoodra er slechts een politieke of godsdienstige geestdrijver opstaat, die het volk vertrouwen weet in te boezemen, op zijne verbeelding, lichtgeloovigheid en fanatisme weet te werken, zal het verzet op nieuw uitbarsten, en als wij het niet spoedig en met kracht weten te onderdrukken, zich organiseeren en bij het minste succes zich over de geheele landstreek uitbreiden.

Om dit te beletten, en een onmiddelijk en krachtdadig handelen mogelijk te maken, moet het hoogste burgerlijk gezag en het militair opperbevel één zijn in den eersten tijd, na de verovering, niet alleen op den hoofdzetel van het bestuur, maar ook en niet het minst op die verwijderde posten of nederzettingen, waar de bevolking het meest aan den vroegeren strijd heeft deelgenomen en het minst te vertrouwen is.

Zij die mij mochten willen bestrijden op grond van de meening dat ik een volkomen militair regime zou willen invoeren, zouden zich vergissen.

Ik verlang voor de veroverde of onderworpen landschappen, gedurende langeren of korteren tijd, een soort interimair bestuur, dat gevoerd wordt naar de regelen van burgerlijk beheer, onder de leiding van militaire ambtenaren; daarna als ons gezag weer is geconsolideerd, de gezindheid der bevolking is verbeterd, en zij tot den arbeid is teruggekeerd, wil ik de militaire door civiele ambtenaren in de uitoefening van het bestuur doen vervangen, behalve de uitoefening van het gewestelijk gezag, 't welk ik nog eenigen tijd aan de hoogste militaire autoriteit zou willen toevertrouwen, tot dat het tijdstip is aangebroken, tot invoering of herstel van het burgerlijk gezag bedoeld bij art. 68 van R. R.

En wanneer acht gij dat tijdstip gekomen te zijn? hoor ik vragen.

Zoodra het gezag volkomen is geconsolideerd, al de sporen van vroegeren strijd zijn verdwenen, en een goede geest onder de bevolking heerscht, blijkende uit hare gehoorzaamheid aan de wetten, uit hare rustige en vredelievende houding, en uit haar vermeederende welvaart, ten gevolge van de uitoefening van de beroepen en bedrijven des vredes.

En hiermede mijne heeren! meen ik het 3^e punt van mijne inleiding beantwoord en daarmede de taak, die ik voor dezen avond op mij nam, volbracht te hebben.

Mij rest nu nog U dank te betuigen voor de welwillendheid, waarmede gij mij hebt willen aanhooren, en den wensch te uiten dat andere, bekwamer en meer bevoegde personen, zich mogen aangespoord gevoelen dit belangrijk onderwerp, dat nog lang niet volledig is behandeld, meer breedvoerig in de pers of in deze vergadering te bespreken.

Den schrijver in het Indisch Militair Tijdschrift komt de eer toe tot eene vruchtbare bespreking den grondslag te hebben gelegd, mocht ik naar Uwe schatting een bescheiden steentje tot verderen opbouw hebben bijgedragen, ik zou mij dubbel beloond rekenen.

Ik heb gezegd.

De VOORZITTER. Als een reis is volbracht, een weg is afgelegd, dan past het, alvorens van den gids te scheiden, hem een woord van dank te brengen voor het bezienswaardige en het nieuwe, dat hij ons deed opmerken.

Vergun mij, door ditzelfde gevoel gedreven, U, mijnheer Bosscher, uit naam der vergadering erkentelijkheid te betuigen voor de moeite die ge U hebt gegeven om ons rond te leiden op het door U gekozen gebied, en voor de schoone gelegenheid ons geschonken, om met kalmte omstandigheden te overwegen, die orde en regel moeten helpen brengen in de meest woelige en ongelukkige toestanden, die in het leven van een volk kunnen voorkomen.

Na de pauze zal de gelegenheid bestaan naar aanleiding van het gesprokene opmerkingen te maken of vragen tot den spreker te richten.

De vergadering wordt hierop voor eenigen tijd geschorst.

Na de hervatting geeft de Voorzitter gelegenheid tot debat.

De heer GEX VAN PITTIUS: De geachte spreker, die met zoo veel zorg zijn onderwerp heeft behandeld, heeft doen uitkomen dat, na afdoening van het Indisch regeerings-reglement in de

Tweede Kamer, geen pogingen zijn aangewend om een regeling van de door hem besproken punten tot stand te brengen.

De zaak is echter deze, dat door het opperbestuur in Nederland aan de Regeering in Indië de bevoegdheid was gegeven de zaak te regelen. Er werden plannen ontworpen, die over en weder zijn behandeld, maar tot eene beslissing is men nimmer gekomen. Misschien heeft daartoe ook wel bijgedragen het punt door den heer Bosscher als een zaak van groot gewicht behandeld, nl. de discretionnaire macht, welke men in buitengewone gevallen aan den militairen kommandant moet toekennen. Het kan zijn dat men, het volmaakte willende najagen, het goede niet heeft kunnen bereiken. Doch dit behoeft geenszins te weerhouden om te trachten dergelijke regeling te treffen, vermits reeds in de instructie voor de militaire kommandanten, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 1837 een artikel voorkomt, waarbij hen vrijheid wordt gegeven in geval van nood naar hun beste weten te handelen. Het is evenwel waar, dat van die bevoegdheid zelden of nooit gebruik is gemaakt, wellicht omdat *in den regel* de militaire autoriteiten aan zulke voorschriften gebonden zijn en in hunne verhouding tot de burgerlijke autoriteiten zoo streng gehouden worden, dat er al een zeer krachtige persoonlijkheid moet optreden, om van de bevoegdheid, in 1837 gegeven, gebruik te maken.

De opmerking van den heer Bosscher dat sommige post-kommandanten ten onrechte als plaatselijke militaire kommandanten worden aangemerkt, is minder juist, aangezien ieder post-kommandant van zelf is plaatselijk militaire kommandant. Wanneer het geval zich zou voordoen, dat hij ook het geheele burgerlijk gezag in handen moet nemen, dan zal hij zeker niet schromen daarvan binnen den kring van zijn post gebruik te maken. Maar de moeielijkheid zit juist hierin, dat die kring niet is aangewezen.

Wat de heer Bosscher gezegd heeft omtrent den toestand van de laatste jaren en omtrent het verkeerde van in oorlogstijd de zaken in handen van het burgerlijk gezag te laten, slaat voorzeker op Atjeh. Het schijnt dat de spreker in het denkbeeld verkeert, dat vóór de invoering van het burgerlijk

bestuur op Atjeh, een staat van oorlog bestond. Maar dat is niet het geval. Ook toen de oorlog begon en later, nadat wij vasten voet op Atjeh hadden verkregen, is daar nooit de staat van oorlog afgekondigd. Dat maakte de verhouding tot het burgerlijk gezag niet aangenaam.

Buiten twijfel is het hoogst wenschelijk, dat eene regeling zóó als de heer Bosscher wenscht, tot stand kome, ofschoon het niet te ontkennen valt, dat de beste regeling niet zal baten wanneer men niet heeft een cordaat bevelhebber; heeft men een krachtige persoonlijkheid dan is het te denken, dat hij zich door bepaalde voorschriften niet te zeer zal laten binden. Eene regeling zal zeker het voordeel schenken dat over de handelingen van een militairen kommandant eerder een juist oordeel wordt geveld. Vrees voor *misbruik* van de vast te stellen bepalingen behoeft men echter, naar mijn gevoelen, niet te koesteren.

De heer DE WIJS. Over het algemeen kan ik mij zeer goed vereenigen met de door den heer Bosscher verkondigde stellingen en alvorens daaromtrent eenige opmerking te maken, wensch ik te constateeren, dat het voor een Indisch officier aangenaam is te hooren wanneer een burgerlijk ambtenaar, die gedurende zoo vele jaren op zoo uitnemende wijze het gezag heeft uitgeoefend, de leer verkondigt, dat in zekere gevallen het hoogste gezag in handen van de militaire autoriteit moet worden gesteld.

Alleen wensch ik eene vraag te doen. Gedurende de laatste jaren werd in Indië op eene voor een officier, niet in de hoogere politiek ingewijd, minder begrijpelijke wijze, door den Gouverneur-Generaal de vredestoestand geproclameerd. En nu is mijne vraag deze: of het niet wenschelijk zou zijn in het regeerings-reglement eene bepaling op te nemen, waardoor de macht en het gezag van den Gouverneur-Generaal, in tijden van oorlog, eenigszins werden beperkt en aan den kommandant van het leger een bepaalde stem werd verzekerd bij het beramen van maatregelen voor den staat van oorlog.

Stel het geval van een oorlog in Europa en dat geen be-

velen uit het moederland ontvangen kunnen worden, dan zou de groote volmacht, thans den Gouverneur-Generaal gegeven, wel eens tot ernstige moeielijkheden kunnen leiden.

Ik wijs bijv. op de verdediging van Java tegen een Europeeschen vijand; een vast verdedigingsstelsel bestaat er niet. Maar stel nu dat er sprake is van Batavia en dat de Gouverneur-Generaal zegt: ik verkies Batavia met al zijne archieven enz. te verdedigen, terwijl de kommandant van het leger van meening is, dat de eenige mogelijkheid om Java te behouden, bestaat in het concentreeren van onze macht in midden-Java. Wat moet dan geschieden? Moet dan de wil van den Gouverneur-Generaal toch worden doorgedreven? Ik stel die vraag, ofschoon ik voor mij overtuigd ben, dat in tijd van oorlog de hoogste *militaire* autoriteit het gezag in handen moet hebben.

De heer BOSSCHER: Ik dank den overste Geij van Pittius zeer voor de instemming met vele van mijne stellingen.

In den loop mijner rede heb ik gezegd dat er na 1853, toen het Indisch Regeeringsreglement werd behandeld, *voor zoover mij bekend was*, van Regeeringswege pogingen zijn gedaan om de gevolgen van den staat van oorlog of beleg onder vaste regelen te brengen, zoowel wat betreft de bevoegdheid der militaire en civiele autoriteiten en hunne onderlinge verhouding, als met opzicht tot de ingezetenen, hunne rechten en verplichtingen enz.

Het schijnt mij, dat ik goed heb gedaan met dien slag om den arm te houden, nl. door te zeggen: „voor zoover mij bekend is.” Want ik heb thans tot mijn groot genoegen van den heer Geij van Pittius gehoord, dat er wel degelijk pogingen zijn aangewend om eene regeling van dat onderwerp tot stand te brengen. Doch met leedwezen vernam ik daarbij ook, dat die pogingen schipbreuk hebben geleden, waarschijnlijk op dezelfde klip, waarop reeds zoo vele doelmatige en urgente voorstellen zijn gestrand. Vermoedelijk toch heeft men weder een groot aantal adviscurs geraadpleegd; een berg stukken verkregen bijna onmogelijk om te doorlezen, en waarbij de hoofdkwestie zoo door neven-kwestiën wordt overschaduwd, dat het nemen van eene beslissing hoogst moeielijk wordt. Mijn er-

varing op dit punt heeft mij geleerd dat op de bureaux ieder adviseur meent bij elk voorstel iets van zijn eigen wijsheid te moeten voegen, niet omdat hij hetgeen wordt voorgesteld, niet goed vindt, maar omdat hij vreest dat, wanneer hij niet zelf de eene of andere opmerking maakt, men zal denken, dat hij de zaak niet met behoorlijke aandacht heeft nagegaan. En de slotsom van dat alles is, dat men zelden een opbouwende maar meestal een afbrekende critiek verkrijgt en dat de stukken in de archieven worden opgeborgd om aan de kakkerlakken tot voedsel te strekken.

De heer Geij van Pittius meende, dat ik groot bezwaar had tegen het geven van een uitgebreide discretionnaire macht aan den bevelhebber der in staat van oorlog of beleg verklaarde streken.

Ja, aanvankelijk had ik daartegen groot bezwaar en vreesde ik ook voor misbruik van macht, omdat bij het verklaren van den staat van oorlog niet alleen op militaire, maar ook op staatsrechtelijke belangen moet worden gelet; doch bij latere overweging, ziende hoevele fundamentele, administratieve en andere bepalingen de uitoefening van de macht welke den militairen bevelhebber onder hoogst moeilijke omstandigheden, ter beveiliging van het grondgebied van den staat moet worden toegekend, belemmeren, ja soms geheel onmogelijk zouden kunnen maken, heb ik begrepen, dat ook aan den hoogsten bevelhebber op de buitenbezittingen de discretionnaire macht moet worden gegeven om bepalingen van het regeeringsreglement en andere wetten en verordeningen tijdelijk buiten werking te stellen. Van daar dan ook straks mijn beroep op de spreuk: „in oorlogstijd of onder de wapenen zwijgen de wetten.”

Nu zegt men — en die opmerking is mij straks van zeer bevoegde zijde gemaakt — als de staat van beleg er is, dan zullen al die regelen toch weinig baten, want de zwakke zal er zich van bedienen om zich er achter te verschuilen, en de krachtige zal al die bepalingen niet noodig hebben, want hij zal weten zijn plicht te doen.

Ik neem dit laatste gaarne aan, maar toch is het beter de macht en bevoegdheid van ieder behoorlijk te omschrijven,

opdat ieder wete waartoe hij verplicht en gehouden is. Voor den zwakken zal die wetenschap een steun, voor den energieken man geen belemmering, maar een breidel zijn; dat laatste is vooral noodig voor krachtige menschen, die zich door hunne energie wel eens kunnen laten verleiden om verder te gaan dan noodig is. Daarom wensch ik dat naast de toekenning van discretionnaire macht, enkele bepalingen staan, waardoor die macht eenigszins wordt getemperd, opdat er geen lichtvaardig gebruik van worde gemaakt.

Overigens voeg ik er bij, dat het stellen van zekere regels ook noodig is, omdat het in tijden van gevaar dringend noodzakelijk is, dat allen, die eenig gezag in handen hebben, eendrachtig samenwerken tot bereiking van hetzelfde doel, het behoud van het land of de plaats aan hunne zorgen toevertrouwd.

Wat de post-kommandanten betreft, acht ik het noodig, dat de kring van hun kommandement wordt omschreven, ten einde te voorkomen dat de staat van beleg soms worde uitgestrekt buiten den kring hunner bevoegdheid, waardoor zij voor de defensie niet zou beteekenen, en voor de ingezetenen een noodelooze last zijn.

Wat Atjeh betreft en het feit, door den heer Geij van Pittius in herinnering gebracht dat daàr nooit de oorlogstoestand is afgekondigd, — merk ik op dat Atjeh was een onafhankelijke staat, wien ons Gouvernement den oorlog verklaard heeft. Na den oorlog verklaard te hebben, behoefde de oorlogstoestand niet door ons afgekondigd te worden, deze volgt uit den aard der zaak. De aanval is in de oogen van hem, die aangevallen wordt, altijd een daad van geweld. En eerst als de verovering gemaakt is en men het land, dat men onderwerpen en behouden wil, als zijn gebied beschouwd, komt het te pas den oorlogstoestand af te kondigen. Dat had generaal van Swieten dan ook kunnen en misschien moeten doen, toen hij bij zijne proclamatie Atjeh annexeerde en verklaarde dat de souvereiniteit van den Sultan had opgehouden en plaats gemaakt voor die van Nederland; maar dat kon hij later zonder in tegenspraak met zich zelve te komen niet

meer doen, toen hij voor zijn vertrek den vredestoestand had geproclameerd, door te verklaren dat de oorlog geindigd was. Het is dan ook zeer te betreuren, dat men Atjeh na de annexatie niet heeft verklaard in staat van oorlog of van beleg, dan had wellicht de militaire opperbevelhebber daaruit meer kracht kunnen putten tegenover de inmenging in de militaire operatiën die zoo dikwerf het reeds verkregen succes deed verloren gaan.

Ik meen hiermede de opmerkingen van den heer Geij van Pittius te hebben beantwoord. Mogt ik eenig punt hebben overgeslagen, dan ben ik gaarne bereid dit nader aan te vullen.

Mijn oude vriend de Wijs zeg ik hartelijk dank voor den lof, dien hij mij wel heeft willen toezwaaien, te meer omdat ik zijn lof ten deele beschouw als de stem van een anderen vriend, die als het ware uit het graf tot mij spreekt; als de stem van den luitenant-generaal de Neve, waarmede ik lang heb samengewerkt en met wien ik door innige vriendschapsbanden verbonden was; wiens uitstekende hoedanigheden ik in hooge mate apprecieerde, bij wien ook ik waardeering vond, voor wat ik in staat was te presteeren.

Daarom dan ook stel ik het gevoelen, zoo even geuit, op hoogen prijs en doet het mij goed die woorden te hooren uit den mond van een bevoegd beoordeelaar, die weet dat ik onder moeilijke omstandigheden zoo als o. a. op Madura steeds getracht heb te handelen zoo als plicht en geweten mij voorschreven.

Wat nu betreft de opmerkingen van den heer de Wijs, die geachte spreker wil in het regeeringsreglement eene bepaling hebben opgenomen, waarbij de macht van den Gouverneur-Generaal, in tijden van oorlog, wierd beperkt en in sommige gevallen aan den leger-commandant het hoogste gezag in handen wierd gegeven. Ik meen dat zich hiertegen een onverkomelijk bezwaar verzet. De Gouverneur-Generaal is toch niet alleen de drager van het hoogste gezag, maar hij is ook de vertegenwoordiger des Konings in Indië, in wiens naam hij de regeering uitoefent. Daarom gaat het m. i. niet aan, onder welke om-

standigheden ook, zijne macht aan eene andere macht ondergeschikt te maken. Doch men mag zich er van overtuigd houden dat wanneer Java mocht worden aangevallen door een buitenslandschen vijand, de Gouverneur-Generaal zich niet in de eigenlijke verdediging zal mengen of de rechten van den legercommandant verkorten. De verantwoordelijkheid voor die inmen-
ging zou toch zoo groot zijn, dat niemand, die zijne gezonde zinnen heeft, haar op zich zou willen nemen. Stel eens dat de koloniën, geheel of gedeeltelijk, ten gevolge van zulk eene dwaze en roekeloze handelwijze voor ons verloren gingen, zou dan de 2^e Kamer geen gebruik maken van het recht haar bij art. 159 der Grondwet toegekend, en zou de Landvoogd dan geen gevaar loopen op eerlooze wijze uit zijn ambt te worden ontzet of op andere wijze te worden gestraft.

Om de aangevoerde redenen zon ik niet willen adviseeren in het regeeringsreglement een dergelijke bepaling op te nemen als door den heer de Wijs is gewild. Maar de Souverein zelf zou den Gouverneur-Generaal de noodige instructie kunnen geven, waarbij hem uitdrukkelijk werd gelast de verdediging van Java aan den legercommandant over te laten en zich niet in militaire operatiën te mengen, anders dan om de reussite zooveel mogelijk te bevorderen.

De Voorzitter. Wanneer ik de vergadering rondzie, dan merk ik niet dat nog iemand het woord wenscht te voeren. Het blijft dan aan den Voorzitter het slotwoord te zeggen en dan voeg ik aan den reeds uitgebrachten en tot den heer Bosscher gerichten dank voor zijn voordracht, nog den nieuwen dank toe voor zijne antwoorden op de gemaakte opmerkingen, en voor de toelichtingen, die gevraagd werden. Ook de heeren Geij van Pittius en de Wijs ontvangen de verzekering dat hun mededeelingen gewaardeerd zijn geworden als die van bevoegden en der zake kundigen.

Ik sluit hiermede de vergadering.

De Secretaris

A. L. W. SEIJFFARDT.
